

Céhek és vallásos társulatok Csongrádon a 18–19. században¹

Míg a *céhélet*ről és az iparosok históriájáról rendszerint a történészek, addig a *vallásos társulatokról* a vallástudomány és a vallási néprajz szakértői szoktak értekezni és vitázni. Azon felül, hogy mindkét egyesületi forma a kora-középkor óta jelen van Európában, működésüket, céljait, ténykedési körüket és alapszabályaikat tekintve számos olyan kikerülhetetlen egybeesés mutatható ki, mely az álláspontok közelítésére kényszeríti a különálló diszciplínák kutatóit. Ez a probléma főleg a céhélet kutatói számára okoz fejtörést, mert ami egy vallásos társulat esetében gyakorlatilag kimeríti az egyesület célját, profilját, az a céhéletnek csupán egy (ám kétségtelenül jelentős) vonása. Az *articulusokból* kibontakozó mélyen vallásos szellem és a céhtagoktól testületileg megkövetelt istenfélő magatartás magyarázatot igényel, miközben a céhek és vallásos társulatok eredetének kérdését is felveti.

A céhek és a vallásos társulatok viszonyáról elmélkedő hazai szakirodalmat vizsgálva megállapítható, hogy Szádeczky Lajos 1913-as munkája még a 21. században is állandó referenciapontként szolgál a téma kutatói számára². Szádeczky alapgondolata a következő: „...részint a vallásos és jótékony testvéreletekből, részint ezekkel párhuzamosan alakultak az iparos egyesületek, az ú.n. céhek hazánkban is.”³ Ezt a megállapítást fűzi tovább Pásztor Lajos, aki a céhek és vallásos társulatok tevékenységi körének nagyfokú egybeesésére hívja fel a figyelmet.⁴ Pozsár István szerint a vallásos viselkedés már a középkori céhekben is szükségyszerű, általános követelménynek számított, mely kívül esett a választhatóság körén.⁵ A kézműves érdekvédelmi szervezetek alapvetően vallásos színezetű Gerendás Ernő és Kubinyi András is természetesnek tartja: „A középkori kézművesek, olykor a kereskedők is a maguk érdekvédelmi szervezeteit (céheket) [...] általában a vallásos társulatokhoz hasonló módon hozták létre, hiszen ők is hívő keresztények voltak, tehát a vallásos társulati formával tagjaik lelki üdvét is elő akarták mozdítani.”⁶ A szerzők a céheken belüli vallásos szellem mértékét tehát – igen helyesen – a korszellemtől teszik függővé.⁷ Hermann Egyed Szádeczkytól függetlenül jut arra a megállapításra, hogy a céhek a vallásos társulatok szociális irányú továbbfejlesztései, melyek eredetükhöz híven megőrizték vallásos beállítottságukat.⁸

A vallásos társulatok feltételezett minta-szerepét a hazai szakmai közönség nagy része hallgatólagosan elfogadja, de a történeti források sokszínűsége valamint a felvetés iránt az 1950-es

1 A tanulmány eredeti megjelenési helye: Mód László – Simon András szerk.: *Olvasó. Tanulmányok a 60 esztendő Barna Gábor tiszteletére*. Gál Ferenc Hittudományi Főiskola – Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged, 2010. 429–438.

2 KASZÁS 1996. 7.

3 SZÁDECZKY 1913. 27.

4 PÁSZTOR 1944. 40.

5 POZSÁR 1912. 2–3.

6 KUBINYI 1998. 98.

7 Gerendás 1943. 377. „A mindent és mindenki lelkét eltöltő vallásos érzület teremti meg azt a circulus vitiosus-szerű valóságot, hogy míg egyrészt az elmélyült vallásos élet hozza létre a vallásos közösségeket, a különféle céheket: ugyanakkor pedig a megalakuló céhek lesznek a hitbéli élet lelkiismeretes formálói és terjesztői” GERENDÁS 1943. 384.

8 HERMANN 1973. 181–182.

években mutatkozó ellenszenv okán a teóriának ellenző tábora is akadt. Bruckner Győző⁹ és Szűcs Jenő az iparos érdekvédelmi szervezetek elemi, „öszönös” megalakulása és időbeli prioritása mellett foglalt állást: „Az ’egyházi teória’ pedig összefoglalja az okot és az okozatot: a vallási társulatok, ’confraternitasok’ éppen az iparos céhek mintájára, azok szervezetét átvéve, magukat is idővel ’céhnek’ nevezve alakulnak, és nem fordítva”¹⁰.

A céhek és vallásos társulatok történelmi viszonyának problémája két ponton: egyrészt az egyesületek működését meghatározó profán és vallásos elemek arányának megállapításakor, másrészt az eredet sokat vitatott kérdésében éleződik ki. E sorok szerzője nem kíván pálcát törni a felvázolt elméletek felett, de elismeri és továbbra is problematikusnak tartja a céhek és jámbor társulatok szerepkörének körülhatárolási kísérleteit.

A továbbiakban a csongrádi céhek alapszabályain és a fennmaradt tárgyi emlékeken keresztül vizsgáljuk meg, hogy a kései alapítású (18–19.sz.) mezővárosi céhek miként ápolták a patrónusok kultuszát és vonultatták fel a jámbor egyesületekre jellemző jegyeket.

Céhek és jámbor társulatok története Csongrádon

Az egykori hódoltsági területeken (így Csongrádon is) csak későn, a 18. század folyamán teremtődtek meg a céhrendszer kiépülését támogató gazdasági és társadalmi feltételek. A többségében taksás és szabadmenetelű csongrádi jobbágy lakosság gazdálkodásból, napszámos munkákból és halászatból tartotta fenn magát, az iparosok száma mindössze pár százra volt tehető. A csekély számú református hitközség és az első (18. század végén betelepült) zsidó családok mellett a római katolikusok aránya 96% körül mozgott. Az 1738–39-es *gugahalál* (pestis) okozta veszteségekből lábadozó, folyamatosan növekvő lakosság pár évtized alatt „kinőtte” a belsővárosi (mai Szent Rókus) templomot, ezért a hívek és a gróf Károlyi család kegyes adományából új templom építésébe fogtak. A klasszicizáló barokk stílusú, Nagyboldogasszony tiszteletére felszentelt templom az első céhek alakulása idején, az 1760–80-as években készült el.

A csongrádi csizmadia, takács, szabó és szűcsmesterek 1775-ben nyújtották be céhalapítási kérelmüket a földesúrhoz, Gróf Károlyi Antalhoz:

„Méltóságos Gróff Generalis nekünk Kegyelmes Urunk! Valamint egy Istennek dicsérete, és Sz. Nevének magasztalása minden kérelhető Isteni buzgosággal szívünkben gerjedzik így nem különben a Világi Jeles kívánt Igazságnak rendtartása Lelkünkbul ohajtatik. Kikre nézve: mi tudgyuk és tapasztaljuk, hogy mostani időkben sok helységekben már Eö Fölségétül Berés Mester Embereknek czéhek kiadattanak, mint Csongrád Várossában Excellentiádnak, mi Örökös Édes Atyánknak szárnyai alatt meg szaporodván annyira, hogy akarván magunknak Czéhetváltani, kitt is Birák Uraiméknak jelentvén, és kegyelmük pedig aszt nem ellenzvé, azértis hogy azon Isteni Szerettett jó példa adással közöttünk gyarapodhassék és az világi jeles Igazság is csendessen, s jelessen dirigáltassék. Eö Fölségétül, jövendőbéli Privilégiumonkat, vagy is articulusunkat kíványuk,

⁹ „Ma már idejét multnak tekinthetjük ezt a felfogást, mely a vallásos jellegű fraternitásokban, Bruderschaftokban vélte a céhek eredetét megtalálni.” BRUCKNER 1941. 160.

¹⁰ Szűcs 1955. 10.

kinek meg nyerése végett, alázatos Instantiankra kegyes sakir. Megnyerni, és Punctumjainkat meg vizsgálván esztett megengedni méltóztasson Excellentiád, továbbra továbbra pedig instantiánk folytatása, és Privilégiumunk meg Szerzése végett, együgyű fiaji, kéz és láb Csokolással járulunk Excellentiádhoz, hogy nekünk esztett az Fölső Udvarnál, kegyes levele által meg nyerni méltóztasson, mely Atyai s Földes Úri szép kegyességét, az Mindenható Úr Isten az Örök Életnek Gratiájával fizette Excellentiádat pedig sokáig friss jó egészségben tartsa meg álgya meg, midőn pedig Atyai kegyes Resolutióját Exceptrádnak óhajtvá várván maradunk, alázatos engedelmes szolgálai és jobbágyi, Csongrádi Szabó, Szűcs Mester Emberek Vidács Istvány és Varga János.¹¹

A kérelmek sikerrel jártak: 1776-ban Mária Teréziától nyert kiváltságlevelet a 19 tagú csizmadiá terület, a takácsok valamint a szabók és szűcsök céhe, 18 artikulussal. A kapott *punctumok* rendtartása és szövegezése a királynő által kezdeményezett 1761-es céhlevél-egységesítési eljárás következtében mindegyik céhnél azonos.¹² A csongrádi céhek közel száz éves fennállása alatt a csizmadiák céhe volt a legmódosabb egyesülés: rendszeresen jártak a vidéki országos vásárookra, ahol rendszerint állandó, fenntartott helyük volt.¹³

A legközelebbi csoportos céhlevél-kibocsátás 1815-ben volt, amikor az asztalosok a lakatosokkal és kádárokkal, a kovácsok pedig a kerékgyártókkal (21 fő)¹⁴ közösen kaptak működési engedélyt, immáron 49 artikulussal.¹⁵ Ugyanekkor a szabók és szűcsök már külön folytatták működésüket. A földesúr ismét fenntartások nélkül engedélyezte a csongrádi iparosok céhalapítási kérelmeit, de figyelmeztette a kérvényezőket, hogy az ügy a nemes Vármegyére tartozik, és privilégium kibocsátásával járó költségeket is a mestereknek kell állniuk. A derék iparosok még Csongrád város bírása előtt is tiszteletüket tették a siker érdekében, akitől 1815-ben ajánlólevelet is kaptak.

1815-ben a következő céhek működtek Csongrádon:

1. Asztalos (arcularius), lakatos (faber serarius) és kádár (viltor) céh (1815-)
2. Kovács (faber ferrarius) és kerékgyártó (bognár / rotarius) céh (1815-)
3. Csizmadiá (cothurnarius) céh (1776-)
4. Vékony szabó (sartor) céh (1776-)
5. Szűcs (pellio) céh (1776-)
6. Takács (texter) céh (1776-)

11 ML OL C25. Csongrád m. N. 5.120. Az alázatos hangvétellő levelet Pozsár István sem hagyta szó nélkül: „Úgy látszik a „betsületes mesteremberek” hiú embernek ismerték Károlyit s talán ezért cirkalmazták ki ennyire önértetől éppenséggel nem tanuskodó kérelmüket” POZSÁR 1912. 115–116. A szabók és szűcsök a földesúr engedélyének megnyerése után a vármegyéhez fordultak instanciájukkal: „mivel ő Excellentiának Károlyi Antalnak Csongrád nevezetű városában mi, Szabó és Szűcs mester Emberek meg szaporodtunk és magunknak czehet és Igazságot Eő Felségétől váltani és nyerni kívánunk...”MNL CsML CsL XV51. 264. 1775. júl. 13.

12 MNL OL C25. Csongrád m. N. 5.

13 POZSÁR 1912. 114.

14 MNL CsML CsL XV51. 263. A kérelmeket két évvel korábban, 1813-ban terjesztették fel a derék mesterek.

15 Az ekkoriban kiadott céhlevelek az 1805-ös központi egységesítés miatt szintén jelentős tartalmi és szerkezeti azonosságot mutatnak.

A csongrádi takács céh megalakulásának dátumát Szádeczky Lajos 1815-re, Eperjessy Géza 1821-re teszi¹⁶. Egy 1813-as Helytartótanácsához írt levél viszont arról tanúskodik, hogy a csongrádi takácsok már 1776 óta privilégiummal bírtak.¹⁷ Ez utóbbi adat hitelességét erősíti, hogy az Iparművészeti Múzeumban őrzött csongrádi takács céhláda fedelére és az ólom pecsétnyomóra is az 1776-os alapítási évszám került.

Az asztalos, lakatos és kádár céh kisszámú és kevés vagyonnal bíró szervezet volt. Számuk 1850-ben mindössze 24 fő, míg ugyanekkor 70 szűcs és 35 szabó működik a városban.¹⁸

Ugyan az első időkben az ácsok, molnárok és faragók nem léptek fel a céhbe tömörülés igényével, nagy számukról egy 1756-ból származó helyzetjelentés tanúskodik: „a helység mellett a Tiszán a malmok már annyira elállják a forgalmat, hogy a megye kénytelen volt eltávolításukért felszólalni”.¹⁹ 1820-ban ők is céhartikulushoz jutottak, később a kőműveseket is felvették köreikbe. A népes céh az 1850-es években 60 tagot számlált. Az idők folyamán ezek a hasznos szakmai társulások különváltak. A 19. század elején a bognárok a kovácsoktól, a lakatosok az asztalosoktól elkülönülve igényeltek céhlevelet.²⁰ 1856-ban összesen 313 céhbe tömörült iparos működött Csongrádon.²¹

A csongrádi céhek vallásgyakorlásáról a megyei és országos sajtó elszórt tudósításaiból alkothatunk képet. A *Katholikus Néplap* 1862. évi III. számából kiderül, hogy a farsang utolsó három napján tartott szentségimádáson a céhek felváltva jelentek meg.²² Három évvel később a *Szegedi Híradó* novemberi száma ekképpen tudósított a bodnár céh zászlószentelési ünnepélyéről: „November 26-án, midőn a bodnár céh zászlaját fölszentelték, hét céh egyesült és Sohlya Gyulával élükön fáklás zenével tisztelték meg a derék papot [Alvinczy Ferenc] a betegek vigasztalóját.”²³

A csongrádi céhek védőszentjeinek kultuszáról a kisszámú fennmaradt tárgyi emlék tanúskodik. A katolikus hagyományban minden mesterségnek meg van a maga patrónusa.²⁴ Főleg a középkori céhekre volt jellemző, hogy védőszentjüknek oltárt vagy szobrot állítottak a templomban, és vállalták annak takarítását, díszítését, virágozását, a misék kezdetén a gyertyák meggyújtását. A céhek pusztán kegyességi célból is vállalták egy-egy oltár gondozását. A patrónus ott díszelgett a céh díszes zászlaján; ünnepét munkatilalommal, kegyes adományokkal és misével szentelték meg. Az új céhmester kinevezését is többnyire erre az alkalomra időzítették.

A csongrádi szűcs céh 1870-ben készített zászlaját a Tari László Múzeum restauráltatta,²⁵ így régi pompájában csodálhatjuk meg ezt a különlegesen szép céhemléket, melyen a szűcsök választott védőszentje is felbukkan. A zöld mintás, damasztra festett zászló egyik oldalán a csongrádi Nagyboldogasszony-templom fő oltárképét idéző „Mária megkoronázása” jelenet, a másik oldalon a térdeplő Szent Imre, a csongrádi szűcs céh feltételezett patrónusa látható. A csongrádi szűcsök erős Madonna-tiszteletét mutatja, hogy a céh sárgarézbe vésett pecsétnyomóján a Szűzanya

16 EPERJESSY 1967. 226. SZÁDECZKY 1913.

17 Helytartótanácsához írt levél 1813-ból. MNL OL A39 Csongrád m. N. 15409.

18 POZSÁR 1912. 116.

19 POZSÁR 1912. 113. Eperjessy Géza –helytelenül– külön tárgyalja a csongrádi molnárok és ácsok céhét. EPERJESSY 1967. 226.

20 MNL CsML CsL XV51. 263.

21 POZSÁR 1912. 120. és 116

22 DUDÁS 1998. 105.

23 DUDÁS 1998. 105.

24 Lásd. KUBINYI 1999. 348; BÁLINT 1943. 69; BÁLINT 1944. 203–204. „A céhek korában a mesterségek rangját, eredetét akarták bizonyítani azzal is, hogy védőszentet választottak maguknak” BARTÓCZ 2000. 10–11.

25 Leltári száma: CsKK TLM 82. 2. 1.

látható egy barokkos szent korona árnyékában, a gyermek Jézussal és joggal a kezében. Az ábrázolás a Nagyboldogasszony-templomban található, barokk hordozó Mária-szoborra emlékeztet. Bár az Iparművészeti Múzeumban a takácsok, ácsok és molnárok pecsétnyomója is fennmaradt, egyikén sem fedezhető fel vallásos motívum.

A többi csongrádi céh védőszentjére vonatkozóan ezidáig nem került megnyugtató adat. A korai céhlevelekben ugyanakkor külön articulus intézkedik arról, hogy a mesterek büntetés terhe mellett, vallásra való tekintet nélkül kötelesek részt venni a *patrónus* tiszteletére tartott ünnepi szentmisén.²⁶ A csizmadia, takács, szabó és szűcs céhek 1775-ben ekképpen rendelkeztek a kötelező egyházi ünnepről:

„[A filiális céhek tagjai] processziókra pediglen ha tsak helyes oka, vagy távul való lakása nem gátollya meg jelenni, úgy nem különben a czéhnek esztendősz napi és kántorgyülekezetekre is el menni, s kántor pénzt le tenni köteles lészen.”

A csongrádi kovács és kerékgyártó valamint a takács céh 1815-ben hasonlóképpen rendelkezik a patrónus, Úrnapja, valamint a privilégium elnyerésének évfordulójának megünnepléséről.²⁷ Bizonyos továbbá, hogy a csongrádi szűcsök nem a patrónus napján választottak céhmestert, hanem azon a napon, melyen „a céh privilégiumát vette”.²⁸ A védőszent tiszteletének szellemi ápolása mellett a csongrádi céhek oltárgondozó tevékenységére nem utalnak az adatok.

A speciális patrónus kultuszát a szőlősgazdák és a pásztorok is ápolták.²⁹ A csongrádi szőlősgazdák 1856-ban szent Urbán (Orbán) szobrot állítottak a haleszi szőlők közé, ahol minden év május 26-án búcsúra gyűltek össze. Miután az Orbán szobor mellé állított kőkereszt és lourdes-i Mária szobor is felszentelésre került (1894), a búcsú több ezer hívőt vonzott Csongrádról és a környékeli falvakból. A szőlőbeli gazdáknál szervezettebb keretekre utalnak a csongrádi juhász és pásztorereg fennmaradt tárgyi emlékei. Egy 1881-ben készült inventárium szerint a 'juhászok társulata' saját, templomi lobogóval is rendelkezett.³⁰ Minden év december 25-én, reggel hat órakor tartották a pásztorok miséjét, akik „betlehemi pásztorok módjára elhagyván nyájukat az Isten házába gyülekeztek”.³¹ A jószágok őrzői a szentmise alatt égő fáklyákkal sorakoztak a szentélyben, majd felajánlások az oltárt megkerülve, a feszületet megcsókolva pénzt helyeztek az oltárra.

26 MNL CsML CsL XV51. 264. Az egyházi ünnepek tisztességes megülése a céheknek is erkölcsi kötelessége volt. Nagyobb katolikus ünnepeken a céhtagok munkaszünetet tartottak; általános volt a böjt és az alamiználkodás. Nagyobb városokban az egyházas remekek ilyen alkalmakkor ingyen ajánlották fel a plébánia részére. A negyedévi gyűlések (kántornapok) alkalmával a tagok közös szentmisén vettek részt, akárcsak a védőszent és Úrnapja ünnepén. A miseszándékot a derék csongrádi mesterek többnyire „királyné asszonyunk szerencsés országlásáért, és a czéhben megholtak lelkiüdvéért” ajánlották fel (csizmadia, takács, szabó és szűcs 1775). MNL CsML CsL XV51. 264.

27 „Mellyre való nézve kötelesek lesznek ezen Mesterek, ha tsak hogy a Czéh helytől távolabb nem lagnának, avagy törvényes okoknál fogva meg nem gátoltatnának, a Czéh Patronassa jeles ünnepére és azon Gyűlésre, mely a Kegyelmes Privilégium kinyerése napján tartandik, nem különben az Urnapi processzióra a Czéh zászlója alatt megjelenni az esztendei és más egyéb gyűlések alkalmatosságával szokott kötelességeknek eleget tenni.” MNL CsML CsL XV51 263. 1813. Takácsokra vonatkozóan ugyanezt lásd: MNL OL A39. 1815. N.15408. XXX. tc.

28 CsKK TLM 2009. 88. 1.

29 Szent Orbán és Szent Vendel mellett érdemes felhívni a figyelmet a vízparti városokban oly jellemző Nepomuki Szent János kultuszra, melyet feltehetően nem csak a halászok, de az árvezékről oly gyakran sújtott csongrádi jobbágy lakosság egésze fontosnak tartott. Az első köztéri szobrot a 18. századba állították a vizen járók védőszentjének tiszteletére.

30 Az 1881-ben, Edelényi János plébános idejében készített inventáriumban találunk utalást a 100 Ft. értékű „juhász társulati zöld lobogó”-ra, mely a budapesti *Kriszta és Leitner* cégnél készült. VPL Apar. Cs. 1881.

31 Szappanos János tanító beszámolója a Katolikus Néplapban (1862 karácsonya) hivatkozik rá: DUDÁS 1998. 106.

Szent Vendel jószágpatronus festett-faragott perselye feltehetően 19. század eleje óta díszíti a Szent Rókus templomot. A persely tetején a térdeplő, imádkozó szent körplasztikája látható két kutya kíséretében. 1820-ban, feltehetően közadakozásból készítették a város határától 1 km-re található Szent Vendel homokkő szobrot.³² 37 évvel később Csanyi Forgó István egy Szent Vendelt ábrázoló fogadalmi képet készíttetett. A kép a Nagyboldogasszony-templom Jézus Szíve kápolnájában függ. A Szent Rókus-templom *Liber Intentionuma* szerint még 1949-ben is mondták misét Szent Vendel tiszteletére.³³

Az első jámbor egyesületet, a csongrádi Élő Rózsafüzér társulatot Virter Lajos plébános alapította 1858-ban. A társulat 1862-ben 990 tagot számlált.³⁴ Pár évvel később, 1863-ban Korber Antal káplán vezetésével megalakult az Oltáregylet. Az Élő Rózsafüzér mellett nagy népszerűségnek örvendett a Hegyi Antal plébános által támogatott és felerősített Jézus Szíve tisztelet. A helyi sajtó tudósítása szerint az 1887-ben alapított Jézus Szíve társulat 1891-ben több mint 8000 tagot számlált.³⁵

Összefoglalás

A vallásos magatartás különböző megnyilvánulásai a kezdetektől az 1872-es feloszlatásig végigkísérik a céhek történetét. A céhgyűléseket rendszerint közös imával nyitották illetve zárták, de imádsággal szentelték meg az inas-felzabradulás, legény-és mesteravatás ünnepélyességét is. A céhlevelek, mesterlevelek megfogalmazásaiban is gyakran kérték valamelyik szent segítségét, pártfogását. A győri szabók a 16. században a következő eskető szöveget mondták az új céhmester felett: „Isten kegyelmedet úgy segélje, teljes szentháromság, boldogasszony és az kegyelmedet körösztény hiti, hogy kegyelmed az böcsületes czéhnek igazságos törvényt szolgáltat tehetség szerint, kinek-kinek érdeme szerint, isten kegyelmedet úgy segélje s boldogasszony, az kegyelmed körösztény hiti” A céhmester, esküje letételekor a Bibliára tette kezét.³⁶ Mesterlegény avatásakor *kereszttyát és keresztanyát* választottak.³⁷

A céhtagok mindennapi életvezetésében megnyilvánuló keresztény értékszemlélet erősítette a csoportszellemet, ugyanakkor megtartotta az egységet az inasok, legények és mesterek között.³⁸ A céhek a körmenetek pompájának emelésével, a védőszent kultuszának gondozásával, a templomi berendezés újjátásával vagy kicserélésével, szegény- és beteggondozással, a vallásérkölc gyakorlásával és kegyes adományokkal is kifejezték egyházhűségüket. Ez a mindent átható vallásos magatartás azonban sosem került túlsúlyba, és nem oldotta fel a céhek eredeti értelmét: az iparosok közti viszony szabályozását és az egy szakmában dolgozók érdekvédelmét. A céhek és vallásos társulatok közti legfőbb különbségek a *tagok összetétele* (céhekbe csak iparosokat vettek fel, konfraternitásokba szinte bárkit) a *működést legitimáló szervezet* (céheket a földesúr, a vármegye vagy a király, míg a konfraternitásokat a püspök vagy plébános hagyta jóvá) és az egyesülést

32 DUDÁS (kézirat) é.n. 9.

33 A dolog érdekessége, hogy a magánszemélyek rendszerint nem a szent ünnepnapjára, október 20.-ra rendelték a szentmisét (1948-ban június 26-án, 1949-ben augusztus 22-én).

34 Dudás Lajos valószínűsíti, hogy 1858 előtt is működtek Csongrádon 'egyházi egyesületek', de a forrásoknak nyomuk veszett. DUDÁS 1998. 105.

35 DUDÁS 1998. 105.

36 SZÁDECZKY 1913. 227.

37 POZSÁR 1912. 172.

38 Csongrádi csizmadia, takács, szabó és szűcs céhek 1775. MNL CsML CsL XV51. 264.

életre hívó *célkitűzés* kérdésében mutathatók ki. A céhtagoktól megkövetelt vallásos magatartás becsületesség, kiegyensúlyozottság és erkölcsösség, a szentmisék és körmenetek pedig esztétikusság, bensőségesség, életszerűvé hivatottak tenni a céhek életét azzal, hogy alkalmat szolgáltattak a munka és az élet megszentelésére. Mivel Csongrádon a céhek voltak az első, szervezett formában vallásos magatartást gyakorló, és az egyház életében is részt vállaló reprezentatív szervezetek, így működésük mintaként szolgálhatott a kifejezetten áhítatos céllal létrejött jámbor társulatok számára.

IRODALOM

BÁLINT Sándor

1943 A szegedi népelet szakrális gyökerei. *Regnum – Egyháztörténeti Évkönyv* 1942/43. V. kötet, Stephaneum kiadó, Budapest, 51–69.

1944 *Sacra Hungaria. Tanulmányok a magyar vallásos népelet köréből*. Szeged.

BARTÓCZ József

2000 *A magyarországi kovácscéhekről*. Pápa.

BRUCKNER Győző

1941 *A késmárki céhek jog- és művelődéstörténeti jelentősége okirattárral: 1515–1757*. Miskolc.

CSUPOR István

1993 Nagybánya céhes iparának struktúrája a 18. században. *Népi kultúra – népi társadalom*. MTA Évkönyv XVII. 221–240.

DIVALD Kornél

1903 Csongrádi céhemlékek. *Magyar Iparművészet* VI. évf. 3. szám.

DOMONKOS Ottó

1977 Céhkoszorú, céhkorona. *Népi kultúra-népi társadalom* IX. 217–240.

DUDÁS Lajos

1982 Az iparoktatás kezdete Csongrádon. In. BÁLINT Gyula György szerk.: *Mozaikok Csongrád Város történetéből 1982*. Csongrád Városi Tanács, Csongrád, 312–328.

1998 Adatok a római katolikus egyház 19. századi csongrádi működéséről. In. GEORGIÁDES Ildikó – SEBESTYÉN István szerk.: *Oppidum Csongrád 1998*. Oppidum Csongrád Alapítvány, Csongrád, 99–120.

EPERJESSY Géza

1967 *Mezővárosi és falusi céhek a Alföldön és a Dunántúlon (1686–1848)*. Akadémiai kiadó, Budapest.

GERENDÁS Ernő

1942 A céhek és a vallásos élet. *Regnum* 1942/43. 371–199.

GÓG Mihály

1984 A méltóságos nagykárolyi gróf Károlyi család tulajdonát képező csongrádi uradalom leírása. In. BÁLINT Gyula György szerk.: *Mozaikok Csongrád Város történetéből 1984*. Csongrád Városi Tanács, Csongrád, 128–163.

GYOVAI B. Lajos

1989 Szentek szobrai és keresztek. In. BÁLINT Gyula György szerk.: *Mozaikok Csongrád Város történetéből 1989*. Csongrád Városi Tanács, Csongrád, 183–196.

KASZÁS Marianne

1996 *Céhek, ipartársulatok, ipartestületek iratai*. Levéltári Módszertani és Oktatási Füzetek 2. Magyar Országos Levéltár, Budapest.

KUBINYI András

1999 Vallásos társulatok a késő-középkori magyarországi városokban. *Főpapok, egyházi intézmények és vallásosság a középkori Magyarországon*. METEM könyvek 22. Budapest, 341–352.

PÁSZTOR Lajos

1940 *A magyarság vallásos élete a Jagellók korában*. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest.

POZSÁR István

1912 *A Csongrád megyei céhek története*. Bozó és Justin kiadása, Csongrád.

ROMSICS Ignác

2007 *Magyarország története*. Akadémia kiadó, Budapest.

RÓMER Flóris

1877 A czéhládákkal való körmenetek Magyarországon. *Századok 1877*. 563–566.

SEBESTYÉN István

2002 *Csongrád a XXI. század küszöbén*. Ceva kiadó, Budapest.

SZÁDECZKY Lajos

1913 *Iparfejlődés és a céhek története Magyarországon okirattárral (1307–1848)*. *Czéhek lajstroma, a czéhirodalom és az ipartörténet könyvészete I–II*. Rauschburg Gusztáv könyvkereskedése, Budapest.

SZÜCS Jenő

1955 *Városok és kézművesség a 15. századi Magyarországon*. Budapest.

TARI László

1981 Adatok Csongrád mezőváros céheinek történetéhez. In. BÁLINT Gyula György szerk.: *Mozaikok Csongrád Város történetéből 1981*. Csongrád Városi Tanács, Csongrád, 105–148.

1982 A céhek fölözlatása Csongrádon. In. BÁLINT Gyula György szerk. *Mozaikok Csongrád Város történetéből 1982*. Csongrád Városi Tanács, Csongrád, 294–306.

TÁRKÁNY SZÜCS Ernő

1981 *Magyar jogi népszokások*. Gondolat kiadó, Budapest.

TEKULICS Sándor

1890 *A csongrádi ipartestület alapszabályai*. Szilber Jánosné nyomdája, Csongrád.

KÉZIRATOK

DUDÁS Lajos

é.n. *Kül-és beltéri, köz-és magántulajdonban lévő, mindenki számára látható képzőművészeti alkotások, emléktáblák, emlékművek Csongrádon*. Kézirat a szerző tulajdonában.

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

Magyar Nemzeti Levéltár, Csongrád Megyei Levéltár Csongrádi Levéltár – MNL CsML CsL
CSL XV51. Iratmásolatok gyűjteménye a 18–20. századig.

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár – MNL OL
MNL OL A39. 1815 N. 15409.
MNL OL C25. Csongrád m. N. 5. 120.

Csemegi Károly Könyvtár és Tari László Múzeum – CsKK TLM
CsKK TLM TA Történeti adattár

Váci Püspöki és Káptalani Levéltár – VPL
Acta Parochiarum, Csongrád – VPL APar. Cs.